

ZİHİN ENGELLİ ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDAKİ MÜZİK DERSİ UYGULAMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

TEACHER'S OPINION AS TO PRACTISES OF MUSIC CLASS IN SPECIAL EDUCATION SCHOOL OF MENTALLY HANDICAPPED

Zeki NACAĞCI¹, Esra DALKIRAN²

ÖZ

Bu çalışma, zihin engelli bireylerin özel eğitim okullarında almış oldukları müzik dersinin pratikteki uygulamalarını gerçekleştiren müzik öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda uygulamalarda yaşanan sorunlar ve zorluklar ile ilgili değerlendirmeler ve yordamalarda bulunmak üzere hazırlanmıştır. Buradan hareketle araştırma, zihin engelli bireylerin eğitim-öğretim gördükleri özel eğitim okullarında müzik dersi ve uygulama faaliyetlerinden nasıl yararlandıklarını ve bu okullardaki müzik dersinin uygulanma biçimlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, betimsel araştırma modeli kullanılmış ve nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı farklı illerdeki özel eğitim okullarında görev yapan 26 müzik öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada zihin engelli bireylerin müzik dersi ve uygulama faaliyetlerinden nasıl yararlandıkları ve bu okullardaki müzik dersi öğretim programının yeterliliğini sorgulamak amacıyla müzik öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Veriler içerik analiziyle çözümlenmiş, kavramsal ve ilişkisel düzeyde kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun görev yaptıkları Özel Eğitim Okullarında, uygulayabilecekleri müzik dersi faaliyetleri ile ilgili gerek öğretim programı gerek müzik ders kitabına yönelik çelişkili görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmen görüşleri doğrultusunda üzerinde önemle durulması gereken bir başka sonuç ise, öğretmenlerin hemen hepsinin öğrencilerin müzik dersinde rahatladıklarını, mutlu olduklarını, müzikten zevk aldıklarını dolayısıyla rehabilite olduklarını belirtmiş olmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Zihin Engelliler, Özel Eğitim, Müzik, Müzik Öğretim Programı

¹Doç.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, znacakci@mehmetakif.edu.tr

²Doç.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, edalkiran@mehmetakif.edu.tr

ABSTRACT

This study was performed by considering the need to make assessments and predictions in accordance with the views of music teachers who carry out practical applications of music lessons that mentally-retarded individuals receive in the private educational institutions. Depending on this necessity, this study is intended for how mentally- retarded individuals make use of music lessons and their practices and for determining the ways of the practice of music lessons in the private educational institutions where these individuals receive education. In the study, we employed descriptive research model and we utilized qualitative research techniques. The research was confined to the private educational schools affiliated to the Ministry of National Education. Participants of the research was composed of 26 music teachers serving at the private educational schools in the different cities that are affiliated to Ministry of National Education. In the study, semi-structured interviews were applied to the music teachers in order to find out how mentally-retarded individuals made use of music lessons and activities of their applications and to question whether the curriculum of music education is sufficient. The data were analyzed thanks to content analysis method, were encoded and categorized at conceptual and relational levels. It was determined that most of the teachers have conflicting views both for teaching curriculum and for the book of music lesson concerning music lesson activities that they can practice in the Private Educational Institutions where they serve. In accordance with the views of teachers, another conclusion to be drawn from the research is that almost all of the teachers stated that the students relaxed, became happy, enjoyed music, thus were rehabilitated in the music lessons.

Keywords: *Mentally Disabled, Special Education, Music, Music Curriculum*

1. GİRİŞ

Zihin engelli çocuğu tanımlamak ve zihinsel engellerin karmaşık özellikleri sebebiyle sınıflandırmak zor bir süreçtir. Bu nedenledir ki her meslek grubuna ait farklı tanımlamalar ve sınıflandırmalar mevcuttur.

Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği, Amerikan Psikiyatri Birliği, Mercer'in öncülüğünü yaptığı sosyolojik görüş, Eğitsel görüşün öncülerinden kabul edilen Kidd ve Davranış Analizi Görüşüne göre, “zihinsel engellilik “zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar; İletişim, Öz bakım, Ev yaşamı, Sosyal beceriler, Toplumsal yararlılıklar, Akıcı ve ifade edici dil, öğrenme, serbest hareket, kendini yönetme, bağımsız yaşama kapasitesi ve ekonomik yeterliliği içeren temel yaşam davranış ya da becerilerinde önemli sınırlılıklar gösterme, Sağlık ve güvenlik, Akademik işlevler, öğrenme ve buna bağlı olarak, Mantıklı karar verme, seçim yapma ve yargıda bulunma, Bireyin kendisiyle ve çevresiyle baş edebilme” yeteneğini önemli ölçüde sınırlayacak derecede zihinsel işlevlerde normalin altında bulunma durumu” (MEGEP 2007,s.9) olarak tanımlanmıştır.

Ülkemizde 1990 yılında kabul edilen Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programında zihinsel engelli çocukların tanımı ise "Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli

nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psiko devimsel gelişim ve fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu yaşlılarına göre 1/4 ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizliği nedeniyle normal eğitim programlarından yararlanamayan bireyler" şeklindedir (MEGEP 2007,s.11).

Zihinsel engellilere yönelik çalışan çeşitli disiplinlerden uzmanlar, farklı sınıflandırmalar yapmışlardır. Günümüzde yaygın olarak kullanılan iki sınıflandırma mevcuttur. Bunlar psikolojik ve eğitsel sınıflandırmalardır.

Tablo 1: Zihin Engellilere Yönelik yapılan Sınıflama

Psikolojik Sınıflandırma	Eğitsel Sınıflandırma
Hafif Derecede Zihinsel Engelliler	Eğitilebilir Zihinsel Engelliler
Orta Derecede Zihinsel Engelliler	Öğretilebilir Zihinsel Engelliler
Ağır Derecede Zihinsel Engelliler	Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler
İleri Derecede Ağır Zihinsel Engelliler	

Eğitsel sınıflandırmada, Zihinsel engelli çocukların eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Zihinsel engelli çocukların neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceklerine, ne derecede öğreneceklerine cevap aranmaktadır. Grupların oluşturulmasında psikolojik sınıflandırmada olduğu gibi yine zekâ bölümü puanları kullanılmaktadır. Fakat psikolojik sınıflandırmadan farklı olarak grupları birbirlerinden ayıran zekâ bölümü puanları esnek tutulmaktadır.

1992 yılında ise, AAMR farklı bir sınıflandırma yapmıştır. Zihinsel geriliğe sahip kişilere sağlanacak desteğin yoğunluğunu esas alarak yapılan bu sınıflandırmada zihinsel engelli bireyler, 1) Aralıklı destek alanlar, 2) Sınırlı destek alanlar, 3) Geniş bir çerçevede destek alanlar, 4) Yaygın destek alanlar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır (Aktr. Yıldırım ve Albuz,2010,s.235).

Ne tür bir sınıflandırma yapılırsa yapılsın, zihinsel engelli çocuklarda gerçekleştirilecek davranış değişiklikleri, engel derecesine göre farklılık gösterecektir.

Zihinsel engelli çocukların eğitimleri için ilk okul, Doktor Guggen-bühl tarafından 1842 yılında İsveç'te açılmıştır. İkinci okul 4 yıl sonra İngiltere'de üçüncü okul 1860'da Almanya'da açılmıştır. Önceleri toplumdaki soyutlanmış okullarda yapılan özel eğitim hizmetleri giderek yerini özel sınıflara ve normal okullara bırakmaya başlamıştır. Yurdumuzda zihinsel engelli çocukların eğitimlerine 1952 -1953 öğretim yılında Hıdırlıktepe ve Yeni Turan ilkokullarında açılan birer özel sınıfla başlamıştır. Günümüzde bu çocuklar için özel okul açma girişimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir (MEGEP,2007,37).

Geçmişte hafif derecede zihinsel engelli çocuklara sağlanan eğitim olanakları ilkökul düzeyiyle sınırlıydı. Günümüzde bu çocuklara ortaokul ve lise düzeylerinde özel eğitim olanakları sağlanmaya başlamıştır. Ortaokul ve lise programlarında hazırlık çalışmalarına verilen önem azalırken, işlevsel akademik becerilere, bunun yanı sıra sosyal ve iş becerilerine verilen önem artmaktadır, ortaokul ve lise sınıflarında iş eğitimi programları yaygınlaşmaktadır. Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli bireylerde ise özel gündüzlü ya da yatılı okullarda özel eğitim olanakları sağlanmaktadır (MEGEP,2007,37-38).

Türkiye'de zihin engelli çocukların eğitimlerinin Özel Eğitim İlkokulu ve Ortaokulu, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi, Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve İş Okullarında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu okulların programları incelendiğinde hepsinin programında müzik dersinin bulunduğu fakat bu programların her birine özel müzik ders kitabının olmadığı görülmüştür.

Genel olarak Özel Eğitim Okullarındaki Müzik dersi öğretim programları incelendiğinde; müzik eğitiminin aşağıda sunulan amaçlar doğrultusunda şekillendiği görülmektedir.

- Müziğin, yetersizliği olan çocuklarla iletişim kurmada yararlanılacak en etkili yollardan biri olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların yaşamında dahi bireysel farklılıklara göre düzenlenen bir müzik eğitimi ile onların bu alanda yeteneklerini geliştirmelerine olanak sağlanabileceği vurgulanmaktadır.

- Müzik dersinde bireysel ve gelişim özelliklerine dikkat edilerek plânlama yapılması ve her çocuğun performansı doğrultusunda gelişimine uygun olanaklar sağlanması da programların ortak çıkış noktasıdır.

- Ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocuklara verilecek müzik eğitimiyle; göz kontağı kurma, sesleri tanıma, sesleri ayırt etme, sesin kaynağını bulma, vücudunu tanıma, basit ritim tutma, basit müzikli oyunlar oynama, yeni sözcükler kazanma, müzik aletlerini öğrenme becerilerinin kazandırılması da program içinde yer almaktadır.

- Müzik eğitiminde, ritim ve ses çalışmalarına, doğadaki sesleri ve müziği dinleme, şarkı söyleme, söylediği şarkıyı dramatize etme gibi etkinliklere yer verilmesi de programda bulunmaktadır.

- Birlikte şarkı söyleme, dans etmenin çocuğun sosyalleşmesine, kendine güveninin artmasına sosyal-duygusal gelişimine olumlu katkılar sağlayacağı da vurgulanmaktadır.

Müzik, zihinsel engelli çocukların eğitimine destek ve yardımcı olmada en etkili araçlardan biridir. Zira yazın öncesi kültürlerde bile müziğin insanların zihinsel ve fiziksel durumları üzerinde düzeltici etkisi olduğuna inanılmakta ve müzik, tedavi amacıyla kullanılmaktaydı. Zira “Orta Asya’daki Türker’de de şamanlar Türk müziğini tedavi amacıyla kullanmışlardır”. “Amerika’da ise müzik, zihinsel engellilerin dil ve motor becerilerine ve sosyal yeteneklerine destek sağlamak amacıyla 19. yy’ da kullanılmaya başlanmıştır”. İngiltere’de de 1958 yılında kurulan Britanya Müzik Terapi Derneği, yetişkinlerin duygusal ve psikolojik düzensizliklerini engellemede ve engelli çocukların rehabilitasyonunda müziği tedavi amacıyla kullanmıştır (Yıldırım ve Albuz, 2010).

Başka bir araştırmada, müzik terapisi ile zihinsel geriliği bulunan çocuk basit bir şarkı ya da parmak oyunu öğrenirken, göz kontağı, dikkat, yön takip, sözel taklit, hafıza, işitsel ayırım gibi becerilerini eş zamanlı olarak gerçekleştirip başarıya ulaşmak için keyifli ve eğlenceli bir çevre yaratıldığı tespit edilmiştir (Hanser, 1999).

Bal ve Artan’a (1995) göre, müzik eğitimi gelişimsel amaçlar açısından değerlendirildiğinde, iletişim ve sosyal beceriler açısından önemlidir. Müzik, şarkı söyleme sırasında veya enstrüman kullanılan durumlarda göz kontağı kurabilme, dikkatini müziğin ritmine yoğunlaştırabilme, şarkı dinleyebilme, isimlerin geçtiği şarkılar ile kendinin ve diğer kişilerin farkına varabilme, yardımlaşma ve paylaşmayı öğrenebilme, dili kullanma yeteneğini geliştirebilme, yeni sözcükler kazanabilme, sesini daha

doğal bir şekilde kullanabilme, ritim aracılığıyla konuşmadaki ses iniş-çıkışlarını doğru zamanda yapabileme gibi becerileri kazanma ve geliştirmede kullanılacak bir araçtır. Yapılan çalışmalar müziğin sosyal davranışları, çevresel bilinci, seslendirme ve dikkat aralığını, vokal taklidin, iletişimi ve göz kontağını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir (Akt. Yılmaz, Topaloğlu ve Akyüzler,2014).

Yapılan araştırmalardan da anlaşılacağı gibi engelli çocukların eğitiminde müzik çok değerlidir. Müziğin bu kadar değerli olmasının nedeni başarı getiren bir etkinlik olmasıdır. Müziğin getireceği başarı eğitimciler için çok önemlidir ve göz ardı edilmemelidir. Çünkü engelli çocuklar için başarının kendisi çok önemlidir. Başarı motivasyonu artırır ve çocukların kendilerine güvenmelerini sağlar, bu da çocukların diğer alanlarda başarılı olma isteklerini pekiştirir (Pratt, 1991).

Eğitim sisteminin başlıca öğelerini oluşturan öğretmen, öğrenci ve eğitim programları arasındaki uyum, eğitimin etkili olabilmesini ve amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirebilmesini sağlar. Bu öğelerden birinin istenen niteliklerden yoksun olması, eğitim sürecini doğrudan etkilemektedir (Darling-Hammond,2003;aktr.Avcıoğlu, 2011). Bu bağlamda zihin engelli bireylerin eğitim – öğretiminde bu denli etkin olan müzik eğitiminin amacına ulaşabilmesi için, doğru programlar, programlara uygun kitap ve etkinlikler ile gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Dolayısıyla programların, kitapların, etkinlik ve uygulamaların, çağdaş eğitim ve öğretim ilkeleri gereğince belirli aralıklarla güncellenmesi, oto kontrollerinin yapılması, pratikte uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma bu gereklilikten hareketle, zihin engelli bireylerin özel eğitim okullarında almış oldukları müzik dersinin pratikteki uygulamalarını gerçekleştiren müzik öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler ve yordamalarda bulunma ihtiyacı hissedilerek hazırlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, zihin engelli bireylerin eğitim-öğretim gördükleri özel eğitim okullarında müzik dersi ve uygulama faaliyetlerinden nasıl yararlandıklarını ve bu okullardaki müzik dersinin uygulanma biçimlerini öğretmen görüşleri ile tespit etmeyi amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Müziğin zihin engelli bireylerin sosyal gelişimleri ve davranış değişiklikleri üzerine etkilerini de kapsayan farklı birçok çalışma yapılmıştır. Ancak zihin engelli öğrencilerin eğitim aldıkları okullarda yapılan müzik dersleri, bu derse ait uygulamalar ile öğretim programlarına yönelik bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle araştırmanın önemli olduğu ve alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, betimsel araştırma modeli kullanılmış ve nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca bu başlık altında, araştırmaya görüşleriyle destek veren katılımcılar, veri toplama araçları, toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

2.1. Katılımcılar

Bu çalışmanın amacına ulaşabilmesinde görüşleriyle destek veren katılımcılar, seçkisiz olmayan amaçlı örnekleme yöntemi tekniklerinden yararlanılarak belirlenmiştir. Katılımcıların belirlendiği bu örnekleme, “bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak

tanır. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip özel durumlarda araştırma yapılmak istenildiğinde tercih edilir” (Büyüköztürk ve Ark., 2015, 90).

Ülkemiz örgün eğitimde özel eğitim okulları genel olarak içerisinde Özel Eğitim İlkokulu ve Ortaokulu, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi, Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve İş Okulları adı altında 5 veya 6 farklı program içeren okulların bir arada olduğu tek bir okulda eğitim yapmaktadır. Bu okullar faaliyetlerini birlikte yürütmekte ve genellikle bir veya iki müzik öğretmeni ile derslerini devam ettirmektedir. Bu okullarda MEB verilerine göre ortalama 150-200 civarında öğretmen görev yapmaktadır. Buradan hareketle, araştırmanın katılımcılarını, ülke genelinde az sayıda olan zihin engelli bireylerin eğitim-öğretim gördüğü Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı farklı illerdeki özel eğitim okullarında görev yapan 26 müzik öğretmeni oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, zihin engelli bireylerin müzik dersi ve uygulama faaliyetlerinden nasıl yararlandıkları ve bu okullardaki müzik dersi öğretim programının yeterliliğini sorgulamak amacıyla müzik öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşme nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir. Araştırmacı ve veri kaynağı arasında etkileşim söz konusu olması ve araştırmacı için topladığı verileri teyit etme, açıklama, ayrıntılı hale getirmede kolaylık sağlaması nedeniyle görüşme güçlü bir veri toplama yöntemi olarak görülmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2.3. Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel verileri çözümlemek için “İçerik Analizi” yöntemi kullanılmıştır. Veriler içerik çözümlenmesiyle, kavramsal ve ilişkisel düzeyde kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Kategorilerin araştırma amacına uygun, ayırt edici ve nesnel olmasına, kendi içinde bütünlük taşımasına dikkat edilmiştir. Kategoriler, mantıklı ve anlaşılır bir biçimde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır (Bilgin, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 2004).

3. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde özel eğitim okullarında görev yapan müzik öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Görüşmelerde yer alan sorular tek tek içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır.

➤ ***MEB tarafından hazırlanmış, zihin engelli bireylere uygulayabileceğiniz öğretim programınız var mı? Bu konuya yönelik ne düşünüyorsunuz?***

- Müzik öğretmeni, V.A.; *Herhangi bir müfredat programı yok sadece genel BEP başlıkları var onlardan davranış seçip uygulamaya çalışıyoruz.*

- Müzik öğretmeni, H.F.G.; *Öğretim programımız var fakat, hiç beğenmiyorum. Çünkü ilköğretim 1. Sınıf müfredat programı kırpılarak bizim çocuklarımıza 4 yıllık program üretilmiş*

Tablo 2. Öğretmenlerin Birinci Soruya Yönelik Görüşlerinde Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

<i>Öğretmenlerin Kullandıkları İfadeler</i>	<i>Kullanma Sıklığı (f)</i>
Özel bir program yok	17
Var ama uygulanabilir değil	5
Bilmiyorum	3
Program yok BEP başlıkları var	1
Görüş belirten toplam öğretmen	N= 26

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “*MEB tarafından hazırlanmış, zihin engelli bireylere uygulayabileceğiniz öğretim programınız var mı? Bu konuya yönelik ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna aldığımız görüşler Tablo 1’e göre incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun görev yaptıkları Özel Eğitim Okullarında, uygulayabilecekleri bir müfredat programının varlığından haberdar olmadıkları görülmüştür. Sadece 5 öğretmen programın olduğu ama uygulanabilir olmadığı için uygulamadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre, müzik öğretmenlerinin, Özel Eğitim Okullarında, zihin engelli bireylere yönelik yaptıkları müzik derslerinde herhangi bir programdan yararlanmadıkları söylenebilir.

➤ ***Programı uygulayabileceğiniz, müzik ders kitabınız var mı? Varsa kitapla ilgili neler söyleyebilirsiniz?***

- Müzik öğretmeni, E.E.; “*Var fakat bize pek uygun değil çok basit geliyor genelde sesleri taklit etme gibi etkinlikler var ben kullanmıyorum bizdeki öğrenciler orta okuldan mezun olmuş okuma yazma bilen hafif zihinsel özürlü çocuklar Kitabın geneli ağır zihinsel özürlü çocuklara yönelik*”

- Müzik öğretmeni, R.K.; “*Evet bir müzik kitabımız var. Fakat müfredat programı yetersizliğinden kaynaklanan ve uygulayıcıların görüşü alınmadan hazırlandığı için yetersiz buluyorum. Kısaca var ama uygulanamaz.*”

- Müzik öğretmeni, V.A.; “*Özel eğitimde müzik diye bir ders kitabı var ama hiçbir şekilde amaca uygun değil kullanılabilme şansı yok.*”

Tablo 3. Öğretmenlerin İkinci Soruya Yönelik Görüşlerinde Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Öğretmenlerin Kullandıkları İfadeler	Kullanma Sıklığı (f)
Hayır yok	15
Var ama uygulanabilir değil	10
Yetersiz bir kitap	8
Uygulayıcı görüşü alınmamış	7
Kullanmıyorum	6
Bilmiyorum, görüş belirtemem	5
Görüş belirten toplam öğretmen	N= 26

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “Programı uygulayabileceğiniz, müzik ders kitabınız var mı? Varsa kitapla ilgili neler söyleyebilirsiniz?” sorusuna aldığımız görüşler Tablo 2’ye göre incelendiğinde, görüş alınan öğretmenlerin % 50’den fazlasının zihin engelli bireylere özel müzik etkinlik kitabının varlığından haberdar olmadıkları görülmekte, kitabı bilenlerin de kitabın yetersiz ve uygulanabilir olmadığını düşündükleri görülmektedir. Buna göre, öğretmenlerin bir kısmının müzik ders kitabının varlığını bilmesi, bir kısmının bilmemesi, bir eğitim kurumunda öğretmenler arasında olmaması gereken bir çelişkinin yaşandığı düşüncesini akla getirmektedir. Ders kitabının varlığını bilenlerin de kitap içeriği hakkında olumsuz görüş belirtmesi, kitabı kullanmaması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca belirtilen bir başka husus ise; kitabın uygulayıcı görüşü alınmadan hazırlanmış olmasıdır. Özel eğitim okullarında müzik ders kitaplarında yaşanan bu karmaşanın, zihin engelli bireylerin özelliklerine göre farklı sınıflandırılması ve bu farklı sınıflamalara özgü kategorize edilen okullara ve derslerin her birindeki müzik derslerine özel ayrı ayrı ders kitabı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

➤ **Müzik sınıfınız veya atölyeniz var mı? Varsa müfredattan farklı neler yapıyorsunuz?**

- Müzik öğretmeni, S.B.; *Sınıf yetersizliğinden dolayı maalesef müzik dersliğimiz yok.*
- Müzik öğretmeni, Z.Ö.; *Sınıfımız yok. Müfredattan farklı gitar eşliğinde sola ve koro şarkılar söylüyoruz ritim çalışmaları yapıyoruz.*
- Müzik öğretmeni, S.D.; *Müzik sınıfı denilebilirse var. Bazı öğrencilerle melodika çalışıyoruz.*
- Müzik öğretmeni, C.Y.; *Donanımlı bir müzik sınıfımız var. İçinde her türü ritim aleti var. Etkinlikleri müfredata bağlı zaten yapamayız çünkü uygun değil. Daha çok bireylere özel etkinlikler planlıyoruz.*

Tablo 4. Öğretmenlerin Üçüncü Soruya Yönelik Görüşlerinde Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

<i>Öğretmenlerin Kullandıkları İfadeler</i>	<i>Kullanma Sıklığı (f)</i>
Hayır yok	15
Var ama Yeterli donanımı yok	11
Ritimle etkinlikler yapıyoruz	9
Çalgılarla eşlik ederek etkinlik yapıyoruz	8
Kullanışlı değil	6
Müzik sınıfımız var	5
Müfredatı uygulayamıyoruz	5
Bireysel etkinlik yapıyoruz	3
Görüş belirten toplam öğretmen	N= 26

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “*Müzik sınıfınız veya atölyeniz var mı? Varsa müfredattan farklı neler yapıyorsunuz?*” sorusuna aldığımız görüşler Tablo 3’e göre incelendiğinde, görüş alınan öğretmenlerin % 50’den fazlası, okullarda zihin engelli bireylere özel müzik dersliklerinin olmadıklarını, müzik sınıfları olan öğretmenlerde dersliklerin etkinlik yapmada yeterli donanıma sahip olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler daha çok bireysel ve ritim içeren etkinlikler yapmayı tercih etmektedirler. Buna göre öğretmenlerin zihin engelli öğrencilere farklı ve dikkat çekici etkinlik yapacak yeterli müziksel sınıf ortamına sahip olmadıkları söylenebilir.

➤ ***Müzik dersinde öğrencilerin rehabilite olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konuya yönelik neler söyleyebilirsiniz?***

- Müzik öğretmeni, H.G.; *Tabii ki. Davranış problemini gidermeye kadar birçok alanda faydalarını hep birlikte yaşıyoruz.*
- Müzik öğretmeni, E.E.; *Evet ruhsal duygusal açıdan çok rahatlıyorlar en sevdikleri derslerden biri, çok mutlu oluyorlar bazen keşke bütün derslerimiz müzik olsa diyorlar.*
- Müzik öğretmeni, F.D.; *Bana göre diğer derslere nazaran en mutlu oldukları ders müzik. Çocuklar kesinlikle rahatlıyorlar.*

Tablo 5. Öğretmenlerin Dördüncü Soruya Yönelik Görüşlerinde Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

<i>Öğretmenlerin Kullandıkları İfadeler</i>	<i>Kullanma Sıklığı (f)</i>
Kesinlikle düşünüyorum	13
Evet düşünüyorum	11
Rahatlıyorlar	10
Müziği çok seviyorlar	9
Mutlu oluyorlar	7
Problem davranışlara destek oluyor	6
Görüş belirten toplam öğretmen	N= 26

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “*Müzik dersinde öğrencilerin rehabilite olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konuya yönelik neler söyleyebilirsiniz?*” sorusuna aldığımız görüşler Tablo 4’e göre incelendiğinde, öğretmenlerin hemen hepsinin öğrencilerin müzik dersinde rahatladıklarını, mutlu olduklarını, müzikten zevk aldıklarını dolayısıyla rehabilite olduklarını belirtmişler, bazı öğretmenlerde öğrencilerin problem davranışlarında olumlu yönde gelişme gördüklerini ifade etmişlerdir. Buna göre zihin engelli öğrencilerin müzik derslerinde mutlu oldukları dolayısıyla olumlu bir gelişme içerisinde rehabilite oldukları söylenebilir.

➤ ***Öğrencilerin gelişimlerinde ve sosyal becerilerinde (konuşma, göz teması kurma, vb.) müzik dersi sayesinde bir gelişme gözlemleyebiliyor musunuz?***

- Müzik Öğretmeni, Ö.N.; *Müziksel etkinliklerde beni şaşırtan en önemli davranışlar, öğrencilerin göz kontağı kurmalarının diğer zamanlara göre inanılmaz derecede artırması, müzik yapmaktan zevk aldıklarını ve duygularını müzikle ifade etmeye başlamaları, ...*

- Müzik öğretmeni, H.F.G.; *Kesinlikle. Müzik dersinde iletişim kurmadığım hiçbir öğrencim yok. Otistik çocuklarım da dahil olmak üzere...*

- Müzik öğretmeni, E.E.; *Birçok içine kapanık öğrenci, müzik sayesinde sosyalleşti kendine güven duygusu geldi tabi çocuklara ilgi göstermek değer vermek şart şarkı söylerken sürekli dikkat halindeler, göz takibi yapıyoruz, nerde duracaklarını tekrarlarını çok iyi yapıyorlar.*

- Müzik öğretmeni, C.L.; *Kesinlikle evet, gözlemliyorum. Konuşma becerileri gelişiyor, kendine güvenleri gelişiyor.*

Tablo 6. Öğretmenlerin Beşinci Soruya Yönelik Görüşlerinde Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

<i>Öğretmenlerin Kullandıkları İfadeler</i>	<i>Kullanma Sıklığı (f)</i>
Göz temaslari artı	15
Öğrencilerle gözle görülür değişmeler var	13
Kendilerine güven geldi	11
El becerileri gelişti	9
Psikomotor davranışları gelişti	8
Konuşma becerileri gelişti	8
Uyumlu davranış gösterdiler	6
Duygularını ifade etme becerisi	3
Görüş belirten toplam öğretmen	N= 26

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “*Öğrencilerin gelişimlerinde ve sosyal becerilerinde (konuşma, göz teması kurma, vb.) müzik dersi sayesinde bir gelişme gözlemleyebiliyor musunuz?*” sorusuna aldığımız görüşler Tablo 5’e göre incelendiğinde, öğretmenlerin %50’den fazlası öğrencilerin göz temaslari arttığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerde kendilerine güven geldiğini, el becerileri, psikomotor davranışları, konuşma becerilerinde gözle görülür değişmeler olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre müzik derslerinin öğrencilerin motor davranış ve sosyal becerilerine olumlu yansımaları olduğu söylenilebilir.

4. SONUÇ ve TARTIşMA

Çağdaş eğitimde, Eğitim – Öğretim planlamasız, programsız ve programı destekleyici materyalsiz olamaz. Buradan hareketle Milli Eğitim Bakanlığı da örgün eğitimin her kademesi ve her branşı için öğretim programı ve programlara özel ders kitapları hazırlamıştır. Buna göre zihin engelli bireylere özgü ülkemiz örgün eğitiminin önemli bir parçası olan özel eğitim okullarının dersleri içinde, MEB farklı kategorilerde müfredat ve ders kitapları hazırlamıştır (Bkz)*. Özel eğitim okullarındaki Müzik eğitimi de bu alanlardan birisidir. Bu bağlamda araştırmanın birinci sorusu MEB’in özel eğitim okullarındaki müzik dersi için hazırlamış olduğu müzik programlarının müzik öğretmenleri tarafından tanınırlığını ve kullanılma durumlarını belirlemeye yönelik olmasıdır. Buna göre öğretmenlerin büyük çoğunluğunun görev yaptıkları Özel Eğitim Okullarında, uygulayabilecekleri bir öğretim programının varlığından haberdar olmadıkları, programın varlığını bilenlerin de programdan yararlanmadıkları tespit edilmiştir.

Öğretmenler arasında müzik programlarında yaşanan soruna benzer bir sorunun müzik ders kitabında da yaşandığı görülmektedir. Öğretmenlerin bir kısmı programa özel hazırlanmış müzik ders kitabının varlığını bilirken, bir kısmı da müzik ders kitabından bihaberdir. Oysaki bu ve benzeri çelişkili

* Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>

durumlar bir ülkenin örgün eğitiminde olmaması gereken arzu edilmeyen durumlardır. Müzik ders kitabının varlığını bilen öğretmenler de ders kitabının içeriği hakkında olumsuz görüş belirtmiş, bu nedenle kitabı yeterince kullanamadıkları görülmüştür. Burada önemli olan husus MEB'in özel eğitim okullarının müzik ders kitaplarında öğretmenleri bu çelişkiye düşürecek ortamı hazırlamış olmasıdır. Bilindiği üzere “MEB zihin engelli bireyleri, psikolojik ve eğitsel sınıflama olarak ikiye ayırmakta bu sınıflamaları da kendi içerisinde ağır, orta, hafif vb. ifadelerle kategorize etmektedir” (MEGEP, 2007, 15). Ancak MEB zihin engelli bireylerin müzik ders programlarını kısmen de olsa bu farklılıkları dikkate alarak çeşitlendirirken müzik ders kitabında bu çeşitlilik ve sınıflamalara özel kitaplar hazırlanmamıştır (Bkz.)^{*}. Bu da müzik öğretmenlerinin zaten bireysel farklılıkları fazla olan öğrencilere özel hazırlanmış bir ders kitabı bulamamalarına ve ders kitabı bakımından kendi içlerinde bir karmaşa yaşamalarına neden olmuştur. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezine özel hazırlanan Müzik Eğitim Kitabının ve mevcut ilkökul ve ortaokulların eğitiminde kullanılan müzik ders kitaplarının programların kendi içerisindeki eğitsel sınıflandırılması da dikkate alındığında yeterli olamayacağı aşikârdır. Bu nedenle MEB bir an önce bu sorunu ortadan kaldırmaya yönelik özel eğitim okullarındaki farklılıktan ziyade daha çok zihin engelli öğrencilerin psikolojik ve eğitsel farklılığına yönelik program ve ders kitabı hazırlamalıdır.

Araştırmada Özel Eğitim Okullarında görev yapan müzik öğretmenleri çoğunlukla derslerde zihin engelli bireylere özel olarak tasarlanmış müziksel etkinlikleri yapabilecekleri bir müzik dersliğinin olmadığını belirtmişler, yapılan etkinliklerin çoğunun da ritimsel öğelerle desteklenmiş şarkı ve bireysel enstrüman çalımları olduğunu ifade etmişlerdir. MEB zihin engelli bireylere özel hazırladığı İş Okulu Eğitimi Müzik Programında “Müzik, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitiminde kullanılan, tüm gelişim alanlarını destekleyen en etkili ve önemli disiplinlerden biridir. Müzik, engelli öğrencilerle iletişim kurmada yararlanılabilecek çok etkili bir tekniktir”(MEB Programlar, 2015) olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda MEB müzik öğretmenlerinin müzik dersini farklı materyallerle desteklenmiş daha etkin ve amacına uygun yapabilecekleri gerekli eğitim ortamını hazırlamalıdır.

Araştırmada öğretmen görüşleri doğrultusunda üzerinde önemle durulması gereken bir başka sonuç ise, öğretmenlerin hemen hepsinin öğrencilerin müzik dersinde rahatladıklarını, mutlu olduklarını, müzikten zevk aldıklarını dolayısıyla rehabilite olduklarını belirtmiş olmalarıdır. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerin kendilerine güvenlerinin arttığını, el becerileri, psikomotor davranışları, konuşma becerilerinde gözle görülür değişimler olduğunu ifade etmişlerdir. Buradan hareketle, daha önce yapılan birçok araştırmada da belirtildiği üzere (Çadır 2008, Kurt 2006, Sze ve Yu 2004, Artan 2001, Perry 2003, vb. çalışmalar) müzik derslerinin öğrencilerin motor davranış ve sosyal becerilerine olumlu yansımaları dikkate alınarak zihin engelli bireylerin eğitim – öğretiminde müzik derslerinin sayısı, yapılacak nitelikli müziksel etkinliklerle de verimliliği artırılmalıdır. Eğiticilerin doğru planlama ve yaklaşımlarla gerçekleştirebilecekleri müzik çalışmalarının zekâ kapasitesini önemli ölçüde geliştirebilecekleri, analitik düşünce becerisini artıracak gibi sosyal beceri gelişmelerini de arttırabileceği göz ardı edilmemelidir.

*Milli Eğitim Bakanlığı <http://www.meb.gov.tr/2014-8211-2015-yili-ozel-egitim-ogrencileri-ders-kitaplari/duyuru/7016>

5. KAYNAKLAR

Artan, İsmihan (2001), “Engelli Çocukların Eğitiminde Etkili Bir Teknik: Müzik”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı.2, (43-55).

Avcıoğlu, Hamza (2011), “Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Hazırlamaya İlişkin Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(1), (39-53).

Çadır, Deniz (2008), *Zihinsel Engelli Öğrenciler İçin Müzik Terapi Yöntemine Göre Hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Eskioğlu, İtir (2003), “Müzik Eğitiminin Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri”, Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu. İnönü Üniversitesi, Malatya, (116-123).

Hanser, Suzanne B. (1999), “The new music therapist’s handbook” (2nd edition). Boston:Berkeley.

Kurt, Gürcan (2006), *Zihinsel Engelli Çocuklarda, Müzik Dinlemenin Öğrenme Üzerindeki Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2012), *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005), *Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliği*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2008), *Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Özel Eğitimde Müzik Etkinlikleri*, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013), *Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) I.ve II. Kademe Eğitim Programı*, Ankara.

MEB, “Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Eğitim Uygulama Okulu Müzik Dersi Öğretim Programı”, <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> (10.11.2014).

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Programları, http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/ozel_egt_program.html, (22.12.2015)

Perry, Marry Rainey (2003), “Relating Improvisational Music Therapy with Severely and Multiply Disabled Children to Communication Development”, *Journal of Music Therapy*, 40, (227–245)

Pratt, Rosalie Rebollo (1991), “Music Education and Medicine”, *Music Educators Journal*, Vol:77, No:5,(31-36).

Sze, Suzan, Yu, Sanna (2004), “Effects of Music Therapy on Children with Disabilities”, *Proceedings ICMPC8, Evanston, IL, USA*, (341-343).

Yıldırım, Pınar, Albuz, Aytekin, (2010), “Zihinsel Engelli Çocuklara Kavram Öğretiminde Müziğin Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *e-Journal of New World Sciences Academy Fine Arts*, D0029, 5, (4), (233-244).

Yılmaz, Fazilet Eda, Topaloğlu, Gülşah, Akyüzler, Mustafa (2014), “Grupla Yapılan Müzik Etkinliğinin Otizmli Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin Betimlenmesi”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, (252 – 276).